

תכניות "הזדמנות שנייה" לשילוב צעירים בסיכון בלימודים ובחברה

**סקירת ספרות ותכניות מהעולם
דצמבר 2018**

תוכן העניינים

3.....	מבוא
3.....	הקשר בין נשירה מבית הספר ובין מצבי סיכון אחרים
4.....	חסמים העומדים בפני צעירים ומביאים לנשירה מבית הספר
4.....	חסמים אישיים
5.....	חסמים מוסדיים
6.....	חסמים מצביים
6.....	אסטרטגיות לשילוב מחדש של צעירים בסיכון בלימודים ובחברה
6.....	פתרונות ברמת המדיניות
7.....	פתרונות מוסדיים
7.....	פתרונות מצביים
8.....	תכניות הזדמנות שניה לצעירים בסיכון
8.....	סקירת תכניות הזדמנות שנייה לצעירים בסיכון
10.....	איך מגייסים צעירים בסיכון לתכניות?
12.....	ביבליוגרפיה

מבוא

בעשורים האחרונים ישנה מודעות הולכת וגוברת לכך שיש להתייחס באופן ייחודי לקבוצה באוכלוסייה המוגדרת כ"צעירים". באופן מסורתי נהגו לחלק את קבוצת ההתייחסות לילדים ובני נוער (0-18) ולבוגרים (+18). ככל שהתקופה בין סיום בית הספר התיכון ועד לכניסה לשוק העבודה והקמת משפחה מתארכת, כך גם נוצר צורך להתייחס לקבוצה זו כקבוצה נפרדת עם מאפיינים ייחודיים. טווח הגילאים של קבוצה זו משתנה ממדינה למדינה אך בישראל מדובר לרוב על הגילאים 18-29 (קאהן- סטרבינסקי, קונסטנטינוב ועמאל, 2016).

בתוך קבוצה זו, קיים פלח ייחודי המוגדר כצעירים בסיכון. בקבוצה זו נכללים מגוון של צעירים כשמאפייניהם העיקריים הם: צעירים חסרי עורף משפחת ו/או חברתי, צעירים שטופלו בעבר על ידי שירותי הרווחה, צעירים עם עבר פלילי, צעירים שנשרו בגיל צעיר ממערכת החינוך, צעירים שאינם עובדים וצעירים עם קשיים כלכליים משמעותיים (קטן, 2009).

מהנתונים הקיימים על השכלת צעירים בישראל, נכון לשנת 2016, עולה כי 28% מהצעירים בני 25-29 סיימו תיכון ללא תעודת בגרות או לא סיימו תיכון. אחוז זה גבוה יותר בקרב הגברים (34%), לעומת הנשים (19%), ובקרב הצעירים הערביים (40%) לעומת הצעירים היהודים (23%). פערים באחוז הצעירים שלא סיימו תיכון או חסרי תעודת בגרות, נמצאו גם בין ישובים מבוססים (27%) מול ישובים לא מבוססים בפריפריה (63%) (קאהן- סטרבינסקי, קונסטנטינוב ועמאל, 2016).

המעבר לחיים בוגרים צפוי להיות רווי מהמורות עבור צעירים שנשרו מבית הספר. השכלה היא אחד המרכיבים המשמעותיים ביכולת של אדם להשתלב בחברה, למצוא תעסוקה הולמת ולבנות חיים עצמאיים ועל כן יש צורך ביצירת מענים הולמים לצעירים בסיכון שיאפשרו להם להשלים את השכלתם ולצאת עם כלים שיסייעו להם לצאת ממצבי סיכון, להשתלב בחברה ולבנות לעצמם חיים טובים יותר. מטרתה של סקירה זו היא לבחון מהן החסמים העומדים בפני צעירים ומביאים לנשירה, מה האסטרטגיות והפתרונות שנמצאו כיעילים בסיוע לצעירים אלה לשילוב מחדש בלימודים ובחברה וסקירת תכניות הזדמנות שנייה לצעירים בסיכון מהעולם.

הקשר בין נשירה מבית הספר ובין מצבי סיכון אחרים

אוכלוסיית הנושאים מבית הספר אינה הטרוגנית והסיבות לנשירה הן מגוונות. מבין הנושאים, מעל למחצית מנסים לחזור ולסיים את לימודיהם, בעיקר אם הם מגיעים ממשפחות שיש בהן יציבות כלכלית. צעירים המוגדרים בסיכון הם המועדים ביותר שלא לחזור ולהשלים את לימודיהם, שלא יצליחו להשתלב בשוק העבודה ויישארו מובטלים אוכלוסייה זו מוגדרת כמנותקת או NEET (Not in Education, Employment, or Training).

בלום (Bloom, 2010) מצביע על קשרים בין נשירה מבית הספר ובין מצבי סיכון נוספים:

- נשירה מבית הספר נפוצה באופן לא פרופורציוני בקרב משפחות עם הכנסה נמוכה וכן בקרב משפחות של מיעוטים.
- צעירים שנשרו מבית הספר מתקשים יותר במציאת זוגיות יציבה ואחוז הצעירים שמתחתנים, נמוך באופן משמעותי בהשוואה לבני גילם שכן סיימו בית ספר.

- בשלושים השנים האחרונות שוק העבודה השתנה מאוד ויש ירידה משמעותית במספר העבודות עם שכר טוב, המוצעות לאנשים ללא השכלה גבוהה.
- אחוז הצעירים שנשרו מבית הספר ואין להם הכנסה כלשהי עולה מדי שנה.
- במערכות המשפט קיימת החמרה של ענישה ומספר הצעירים הנשלחים לכלא עולה בהדרגה. ברוב בתי הכלא, רובם הגדול (מעל 70%) של האסירים לא סיימו תיכון.
- מתוך נשים שילדו מחוץ לנישואין אחוז גבוה ביותר (67%) היה של נשים שנשרו מהתיכון.

חסמים העומדים בפני צעירים ומביאים לנשירה מבית הספר

צעירים ניצבים בפני מגוון של חסמים שיכולים להביא לכך שלא יסיימו את לימודיהם בבית הספר. נשירה מבית הספר היא תוצר של תהליך שיכול להתחיל אפילו בגן הילדים וקשור בחוויה אישית מתמשכת של כישלון וחוסר שייכות של התלמיד. עם זאת, התהליך אינו בלתי הפיך ולא כל תלמיד שנתקל בקשיים בבית הספר היסודי ינשור מהלימודים בתיכון. לכן יש חשיבות להבין את החסמים הקיימים וכך להתאים את תכניות ההתערבות כך שידעו לתת מענה לחסמים השונים אותם מביא כל צעיר. הייוד ואחרים, (Haywood, Walker, O'Toole, Hewitson, Pugh & Sundaram, 2009) מתארים את החסמים העיקריים שיכולים להביא לנשירה מבית הספר ומחלקים אותם לשלושה סוגים: חסמים אישיים, חסמים מוסדיים וחסמים מצביים:

חסמים אישיים:

- א. **מוטיבציה ללמידה**- מוטיבציה היא הגורם האישי המשמעותי ביותר שמשפיע על נשירה מבית הספר. מוטיבציה ללמידה יכולה להשתנות לאורך השנים וקשורה באופן בו תופס האדם את העלות מול התועלת של המשך הלימודים. לדוגמה, צעיר יכול להחליט לנשור מבית הספר כדי להתחיל לעבוד, כדי לשפר את מצבו הכלכלי כרגע, לעומת צעיר אחר שיחשוב על ההשפעות החיוביות ארוכות הטווח של המשך הלימודים על מצבו הכלכלי. לרוב, צעירים לא מודעים לחסם המוטיבציה וייטו לשים דגש רב יותר על חסמים מצביים שמונעים מהם את המשך הלמידה בבית הספר.
- ב. **בחירה בנתיב חלופי ללמידה**- לעיתים נשירה מבית הספר נובעת מתוך בחירה מודעת בנתיב אחר, כאשר המסלולים העיקריים שנבחרים קשורים בכסף או רצון להשתלב בשוק העבודה בשלב מוקדם.
- ג. **מיומנויות קריאה**- מחקרים מצאו שרמת הקריאה מהווה מרכיב חשוב בשימור תלמידים בבית הספר. קשיים משמעותיים בקריאה מהווים חסם משמעותי ביותר, המביא להישגים נמוכים, לנסיגה מהשתתפות בתהליכי למידה, למוטיבציה ירודה, להידחקות לשוליים החברתיים בבית הספר ולעיתים להיות מושא ללעג ובריונות.
- ד. **תפיסת העצמי של הצעיר/ה**- חלק מהצעירים מפתחים לאורך השנים תחושה עמוקה ומופנמת של כישלון. מקורה של תחושה זו יכול להיות נעוץ בכך שמערכות החינוך שמות דגש רב על הישגים ועושות זאת באמצעות בחינות והערכות. הפחד להיכשל יכול להביא את התלמיד להימנע מסיטואציות של למידה ומבחנים שיכולה להביא בסופו של דבר לכישלון בלימודים ולנשירה. נמצא שחרדה מפני כישלון בלימודים שכיחה הרבה יותר בקרב תלמידים שמגיעים ממשפחות חלשות מאשר תלמידים שמגיעים ממשפחות חזקות.

בנוסף, מספר מחקרים עדכניים מצאו שהחשיפה לאורח החיים של אנשים מפורסמים בטלוויזיה וברשתות החברתיות מביאה לכך שצעירים רבים מפתחים שאיפות לא מציאותיות להפוך להיות מפורסמים בעצמם. מצב זה גורם להם להתמקד בשאיפות אלה ולזנוח שאיפות אחרות כמו רכישת השכלה או כישורי חיים.

חסמים מוסדיים:

- א. **מימון**- לימודים תיכוניים ועל תיכוניים ומקצועיים מחייבים מידה זו אחרת של מימון כספי. היעדר בטחון כלכלי ביכולת לעמוד בתשלומים אלה, יכול להוות חסם משמעותי להמשך הלימודים. המצב הזה בעיקר נכון לצעירים חסרי עורף משפחתי או להורים צעירים שיש להם הוצאות נוספות רבות. גם כאשר מוסדות שונים מציעים מלגות ללימודים, לרוב התנאים שלהם מאוד לא גמישים או שעצם הפנייה לקבלת המלגה תלויה בבירוקרטיה סבוכה ובתהליכים מורכבים ולא נגישים.
- ב. **תכנית הלימודים והבחינות**- מחקרים הראו שהתוכן והמגוון של הנושאים הנלמדים אינו מצליח להיענות לצרכים השונים של תלמידים שונים מה שיכול להוביל לכך שתלמידים ירגישו שתכנית הלימודים משעממת ואינה רלוונטית לחייהם. בנוסף, תרבות השימוש הכמעט בלעדי במבחנים ככלי להערכת הישגים והדגש על ציונים בתוך מערכות החינוך, יכול בעצמו להוביל לירידה משמעותית במוטיבציה ללמידה.
- ג. **קשיי שפה**- כאשר התלמידים הם מהגרים ו/או ששפת המקום אינה שפת האם שלהם, הם מתמודדים עם קושי נוסף שיקשה עליהם לעמוד בדרישות הלימודים. אם בבתי הספר אין תמיכה מתאימה לסיוע בתחום זה, יכול להיווצר פער שיקשה על התלמיד לסיים את לימודיו.
- ד. **בריונות**- במהלך השנים האחרונות ישנן עדויות מרובות לכך שבריונות כלפי תלמידים יכולה להיות גורם מרכזי המביא לנשירה מבית הספר. דווקא תלמידים המגיעים מרקע סוציו אקונומי נמוך, ילדי מהגרים, תלמידים עם מוגבלות ותלמידים עם קשיים בקריאה הם פעמים רבות פגיעים יותר ויכולים להוות מטרה לבריונות. כך, נוסף על הקשיים הלימודיים עמם הם מתמודדים, עליהם להתמודד גם עם בריונות. כאשר נושא הבריונות אינו מטופל בצורה טובה בבית הספר, המצב יכול להוביל במהירות לנשירה של הצעיר/ה מבית הספר.
- ה. **מידע, ייעוץ והכוונה**- פעמים רבות צעירים אינם מקבלים את המידע, הייעוץ וההכוונה המספקים על מנת לקבל החלטות מיטביות לגבי עתידם. הצעירים אינם מודעים לאפשרויות שלהם בנוגע להמשך הלימודים, אינם מקבלים ייעוץ מספק שיכול לפתוח בפניהם את החסרונות והיתרונות שבכל החלטה שיקבלו ואין מי שיכוון אותם ויסייע להם להתמודד עם הקשיים השונים אשר עמם הם נתקלים בדרך. כך, בהיעדר גופים ואנשי מקצוע המציעים את השירותים הללו ומנגישים אותם לצעירים, הסיכוי שצעירים אלה יצליחו להשלים את השכלתם קטן באופן משמעותי.

חסמים מצביים

- א. **אזור המגורים** - צעירים המגיעים מאזורי מגורים הנחשבים מקופחים חברתית, לרוב יהיו פחות שאפתניים ולא יציבו לעצמם מטרות לעתיד ובהתאם יהיו גם בעלי מוטיבציה נמוכה יותר להתאמץ על מנת להשיג את שאיפותיהם.
- ב. **מעמד סוציאקונומי** - למעמד סוציו אקונומי יש השפעה על האופן בו צעירים תופסים את הנושא של השכלה והשתלבות חברתית. במחקרים שונים שנעשו על קבוצה זו, נמצא שצעירים ממעמד סוציו אקונומי נמוך חוששים יותר מכישלון, חושבים שתמיד יתקשו למצוא עבודה ולכן יהיו פחות בררניים בבחירת עבודות.
- ג. **ערכים תרבותיים ומשפחתיים** - לעיתים הערכים התרבותיים או המשפחתיים של הצעירים עומדים בסתירה עם הנושא של השכלה והשתלבות חברתית כגון אצל נשים חרדיות וערביות. סתירה זו יכולה לגרום לצעירים לנשור מהלימודים כדי להימנע מלהיכנס לקונפליקט או להסתכן בהרחקה מהמשפחה או מהקהילה בה הם חיים.

אסטרטגיות לשילוב מחדש של צעירים בסיכון בלימודים ובחברה

אסטרטגיות לשילוב מחדש של צעירים בלימודים ובחברה באות להתמודד עם החסמים שתוארו לעיל. הייזוד ואחרים (Haywood et.al, 2009) בחנו מהן האסטרטגיות שנמצאו כיעילות ביותר להתמודד עם החסמים שתוארו לעיל. את האסטרטגיות הם מחלקים לשלושה סוגי פתרונות: פתרונות ברמת המדיניות, פתרונות מוסדיים ופתרונות מצביים.

בלב כל הפתרונות מופיע העיקרון של תקשורת פתוחה ורציפה עם הצעירים, הקשבה לקולם ונתינת מקום והערכה לכל אחד כאדם נפרד, בניית מערכות יחסים של אמון עם הצעירים ודאגה שיהיו מעורבים באופן משמעותי בקבלת ההחלטות בנוגע לעתידם. השיח צריך להתמקד באילו הישגים חיוביים הצליח הצעיר להשיג עד כה וכיצד יוכל להוסיף ולהתקדם ולא בכישלונות או בהיבטים השליליים של התנסויותיו הלימודיות (Haywood et.al, 2009).

פתרונות ברמת המדיניות

- א. **מימון הלימודים** - מימון תכנית השכלה לצעירים ובעיקר של קורסים מקצועיים נמצא כמהווה תמריץ משמעותי להשתלבות מחדשת בלמידה. עם זאת, קיומו של מימון כזה אינו תנאי מספיק. אפשרויות מימון רבות אינן ידועות לצעירים והמידע לגביהם אינו מונגש ואינו מגיע למי שזקוק לו. גם כאשר הידע קיים, פעמים רבות על מנת לקבל את המימון על הצעיר לעבור מסכת בירוקרטית מורכבת שמהווה בעצמה חסם. כך, מעבר לקיומו של המימון צריך לדאוג שהידע לגבי קיומו יהיה נגיש וברור ושתהליך קבלת המימון יהיה כזה שלא ידרוש תהליכים בירוקרטיים מורכבים ומרפי ידיים.
- ב. **יצירת "חוזה" אישי עם הצעיר/ה** - הכוונה בחוזה מסוג זה הוא יצירה של הסכמות עם הצעיר/ה שאינו לומד ואינו עובד וכולל 3 מרכיבים: דמי כיס, ייעוץ ופעילות. מטרתם של דמי הכיס הוא למשוך את הצעיר/ה ולהוות תמריץ להשתתפות ארוכת טווח בתכנית. מרכיב הייעוץ מטרתו לסייע לצעיר/ה לברר מה הם הצרכים שלו ובהתאם למצוא לו את הפעילויות

בהם כדאי שישתלב שהם המרכיב השלישי בחוזה. כך, עבור כל צעיר/ה נתפרת חליפה של תכנית המותאמת לצרכיו, מלווה אותו ומסייעת לו להשיג את המטרות שלו באמצעות הפנייה לפעילויות המתאימות.

פתרונות מוסדיים

- א. **גמישות בתכניות הלמידה** - כאשר רוצים להחזיר צעירים ללימודים חשוב ליצור מענים גמישים כגון קורסי ערב, קורסים בסופי שבוע, קורסים שניתן לפצל ולקחת חלק בזמן מסוים וחלק בזמן אחר, מבלי לאבד קרדיט.
- ב. **תכניות למידה אלטרנטיביות ומרחבי למידה מגוונים** - ככל שיהיו יותר סוגים של קורסים, לאו דווקא כאלה שדומים במהותם ללימודים בתיכון, כך ניתן יהיה למשוך יותר צעירים לקחת בהם חלק. אחד האמצעים הטובים ביותר שנמצאו הם קורסים שמשלבים התנסות והכשרה מקצועית תוך כדי עבודה. בנוסף, קורסים המשלבים למידה של מיומנויות "רכות" של כישורי חיים גם הם נמצאו כיעילים ביותר. מקומות הלימוד גם הם צריכים להיות מגוונים ולאפשר לצעירים מרחבי למידה בהם הם יכולים לבחון מה דרך הלמידה הטובה להם, לתת להם גישה לאמצעים דיגיטליים ולהבטיח להם מקום שקט בו יוכלו להשלים מטלות לימודיות.
- ג. **למידה בלתי פורמלית** - שילוב של פעילויות תרבות ופנאי כחלק מהקורסים שחושף את הצעירים לנושאים, מקומות ואנשים שונים וכן מסייע ביצירת קבוצת שווים חזקה ותומכת.
- ד. **גישה הוליסטית ללמידה** - יצירת שיתוף פעולה בין כל הגורמים נותני השירות לאותו צעיר/ה, כך שיעבדו יחד בסינכרון ובתיאום.
- ה. **קישור בין לימודים ועבודה** - ככל שהלימודים יהיו יותר מעשיים וקשורים באופן ישיר להתמקצעות והעסקה עתידית, כך יש יותר סיכוי שהצעירים ירצו להשתתף.
- ו. **מידע, ייעוץ והכוונה** - נמצא שככל שהצעירים קיבלו יותר מידע ברור ונגיש וכן זכו לייעוץ מותאם ולהכוונה וליווי, כך היה סיכוי רב שיותר מהם יצליחו להתמיד בלימודים ולהשלים את המשימות הנדרשות. המידע, הייעוץ וההכוונה הניתנים צריכים להיות מותאמים לתרבותית ולא שיפוטיים ובעיקר לסייע לצעירים להתמקד בחוזקות שלהם ובבניית תמונת עתיד חיובית יותר.

פתרונות מצביים

- א. **תמיכת המשפחה** - נמצא שככל שהמשפחה תומכת יותר בצעיר הלומד, כך יש יותר סיכוי שיצליח להתמודד עם הלימודים. כך, שיתוף המשפחות, חשיפתם לידע ושילובם בייעוץ ובהכוונה, יוכלו לחזק ולסייע לצעיר בתהליך.
- ב. **הכשרת מורים ומנחים** - ככל שמורים, מנחים ומדריכים לצעירים נושרים יעברו תהליך הכשרה יותר מדויק שמכוון להבנת מצבו של הצעיר ולדרכים לרתום אותו מחדש ללמידה, כך יש יותר סיכוי שהתהליך יצליח.
- ג. **יצירת מודלים לחיקוי (מנטורים)** - מלבד הקשר עם המורים/מנחים ועם בני המשפחה נמצא שכאשר לצעיר יש דמות בוגרת לחיקוי שיכולה לשמש כיועץ בלתי פורמלי, כמקור למוטיבציה וכמודל להתנהגות במצבים שונים ובמיומנויות "רכות" כגון תקשורת, יחסים בינאישיים ועוד.

תכניות הזדמנות שנייה לצעירים בסיכון

לאורך השנים התפתחו תכניות שונות ומגוונות שמטרתן לתת לקבוצה זו הזדמנות שנייה שתיתן להם מקפצה טובה יותר לחיים הבוגרים. מבין תכניות ההזדמנות השנייה ישנן תכניות שמכוונות להשכלה בלבד. מטרתן של תכניות אלה היא להביא את המשתתפים להשלים את תעודת הבגרות ולהכין אותם ללימודים אקדמיים. תכניות אלה נעשות לרוב בתוך קמפוסים של מכללות או אוניברסיטאות והמשתתפים יכולים לקבל מלגות למימון הלימודים. עם זאת, תכניות אלה לא מתאימות לרוב לצעירים המוגדרים כצעירים בסיכון והם זקוקים לתכנית רחבה ומקיפה יותר שתמוך בהם ותכשיר אותם לקראת החיים הבוגרים (Bloom, 2010).

תכנית הזדמנות שנייה לצעירים בסיכון צריכות להתמודד עם מספר נושאים הקשורים להטרוגניות של קבוצה זו (Bangser, 2013). ראשית, משרע הגילאים יכול, כאמור, לנוע מגיל 18 ועד 29, כאשר לכל קבוצת גיל יהיו נושאים שונים לחלוטין שיעסיקו אותם. שנית, צעירים מנותקים (NEET) נעים על פני רצף, כאשר חלקם מחפשים באופן אקטיבי עבודה, חלקם מחפשים מדי פעם וחלקם ויתרו לחלוטין על החיפוש. בהתאם, גיל הנשירה מבית הספר משתנה ובהתאם גם רמת הידע וההשכלה של צעירים אלה מגוונת. לבסוף, לצעירים יכולים להיות גורמי סיכון נוספים כגון שימוש בסמים, הפרות חוק, היעדר עורך משפחתי, מוגבלות נפשית וכד'. מהספרות המחקרית עולה כי ישנם מספר עקרונות מרכזיים שצריכים להתקיים בתכניות הזדמנות שנייה לצעירים בסיכון (Bangser, 2013):

- א. אורך התכנית צריך להיות כזה שיאפשר לייצר שינוי משמעותי בחייהם של הצעירים.
- ב. חיבור בין הצעירים לבין מבוגרים אכפתיים שיכולים לשמש כמודלים לחיקוי.
- ג. יצירת זהות קבוצתית חיובית בין משתתפי התכנית.
- ד. נתינת הזדמנויות למשתתפי התכנית להתנסות במשימות מנהיגותיות שונות.
- ה. נתינת הזדמנויות למשתתפים לתרום לקהילה.
- ו. יצירת מעבר חלק מהתכנית לתעסוקה ולהמשך לימודים.

סקירת תכניות הזדמנות שנייה לצעירים בסיכון

תכניות הזדמנות שנייה כוללות לרוב ארבעה מרכיבים עיקריים: השכלה, הכשרה, תעסוקה וייעוץ. השילוב בין המרכיבים השונים הוא זה המייחד כל תכנית (Bloom, 2010). להלן תיאור של מספר תכניות (לחיצה על שם התכנית תוביל לאתר הבית שלה):

Youth build

התכנית של Youth build היא תכנית אמריקאית שהורחבה למדינות רבות בעולם והיא מאפשרת לצעירים מובטלים או בעלי הכנסה נמוכה להשלים השכלה בסיסית וללמוד את תחום הבניין. כחלק מתהליך ההכשרה הם הופכים להיות מובילי הבנייה בתוך השכונות שלהם כולל בניית דיור בר השגה עבור חסרי בית, נכסים קהילתיים אחרים כגון בתי ספר, מגרשי משחקים ומרכזים קהילתיים. כך, צעירים מובטלים שאין להם תעודת סיום בית ספר, יכולים להשלים לימודים, לרכוש מיומנויות לתעסוקה ולהפוך מנהיגים בקהילות שלהם.

כל הצעירים עוברים קורס מנהיגות שעוסק בפיתוח מיומנות אישיות עם דגש על אתיקה עבודת צוות ומעורבות חברתית. כל משתתף מחויב לקחת חלק במועצות נוער מקומיות והוא מלווה במדריך מקומי שמסייע לו בתהליך.

בנוסף, כל הצעירים משקיעים כמחצית מזמן הלימוד כדי להשלים את תעודת הבגרות שלהם או תעודה מקבילה. הלימודים נעשים במסגרת אינדיבידואלית התומכת בכל צעיר בנפרד ומסייעת לו על פי צרכיו. במחצית השנייה של זמן הלימוד הצעירים לומדים את מיומנויות הבנייה וכן מיומנויות נוספות שיכולות לסייע להם בשוק העבודה בעתיד כגון מיומנויות מחשב, ניהול פיננסי ומיומנויות בינאישיות. כמו כן, ישנו ניסיון להכניס כמה שיותר בוגרים מהמערכת לתוך מסגרות של לימודים גבוהים או לימודים מקצועיים.

במסגרת התכנית הצעירים מעורבים בבניית בתים, בתי ספר, מרפאות, פארקים, מגרשי משחקים, מערכות מים ותשתיות קהילתיות אחרות, כאשר הם לומדים, דרך התנסות, כישורי עבודה ומנהיגות חיוניים להצלחה אישית וכלכלית. העיסוק בבנייה הציבורית מחזק שותפויות בין המגזר הציבורי והפרטי בכל הנוגע למימון ותמיכה בפרויקטים. פעילות הבנייה מתבצעת בקהילות המקומיות בהן מתגוררים הצעירים, חבריהם ומשפחותיהם. כתוצאה מכך, בני הנוער רואים כיצד פעולותיהם הפרטיות יכולות לעשות שינוי משמעותי בסביבה בה הם חיים והתושבים המקומיים רואים אנשים צעירים שלוקחים אחריות על התפתחותם האישית ועל הקהילה.

Job Corps

Job Corps הינה תכנית אמריקאית, הממומנת על ידי הממשל הפדרלי, ועוסקת בהכשרה אקדמית ומתן מיומנויות מקצועיות על מנת לאפשר לצעירים להצליח בתחומי החיים השונים. Job Corps מסייעת לצעירים מרקע חלש להשלים את ההשכלה התיכונית שלהם ומכשיר אותם לקריירה משמעותית כדי שתהיה להם התחלה טובה יותר בשוק העבודה. הארגון נמצא בקשר הדוק עם התעשייה על מנת לאפשר גם השמה של הבוגרים במקומות עבודה מבוססים. הצעירים הנמצאים בתכנית חיים בתנאי פנימייה, מקבלים דמי כיס חודשיים ויכולים לשהות בתכנית עד שנתיים. לכל צעיר/ה מוגדר מסלול משלו הכולל למידת מקצוע והשמה מקצועית וכן השלמת השכלה. הצעירים ממשיכים לקבל ליווי עד 21 חודשים מסיום התכנית הכולל סיוע בדיור, מעונות יום לילדי הצעירים והסעות.

תכנית זו נבנתה עבור צעירים שנשרו מבית הספר בגילאי 16-18 בלבד. התכנית בנויה לפי המודל הצבאי: סדר יום מובנה מאוד, לבישת מדים, פיקוד היררכי ומשמעת נוקשה. התכנית היא וולונטרית ונמשכת 17 חודשים.

במסגרת התכנית הצעירים לומדים מהי לקיחת אחריות ומהי מנהיגות, הם מתנסים בסוגים שונים של שירות בקהילה ועוסקים בעבודות שונות במסגרת הפנימייה בה הם גרים וכך לומדים גם מיומנויות שונות הקשורות לעולם התעסוקה. לכל צעיר יש מלווה אישי שתפקידו לחנוך אותו, לסייע לו להתמודד עם דרישות התכנית ולחזק אותו. התכנית מדגישה מאוד את חיזוק הביטחון העצמי של המשתתפים, טיפוח שאיפות ומוטיבציה. בסיום התכנית ניתנות למשתתפים מספר אפשרויות המשך ובהן חזרה לבית הספר להשלמת ההשכלה, מעבר להכשרה מקצועית וגיוס לצבא האמריקאי.

Project Rise

תכנית זו מופנית לצעירים בני 18-24 שאין להם תעודת בגרות ואינם עובדים לתקופה של 6 חודשים לפחות, אך יש להם כישורי קריאה של כיתה ו' לפחות. התכנית מציעה שילוב בין השלמת השכלה בקבוצות קטנות ובין התמחות בעבודה, בהיקף של חצי משרה, עליה הם מקבלים שכר. התכנית נמשכת שנה ובה המשתתפים עוסקים בפעילויות קבוצתיות שונות, לומדים מיומנויות רכות והכנה לעבודה ומתחילים את שיעורי השלמת ההשכלה שלהם. לאחר שהשלימו מכסה מסוימת של לימודים הם נכנסים להתמחות עם שכר שאורכה 18 שבועות במקום עבודה וממשיכים ללמוד במקביל. בסיום ההתמחות, הצעירים ממשיכים את לימודיהם ובמקביל עוברים תהליך של השמה למקומות עבודה קבועים.

SFL (Strive Future Leaders)

תכנית לבני נוער בגילאי 18-24 המוגדרים ככאלו שמערכת אכיפת החוק או בתי המשפט "נגעו בהם". מטרת התכנית היא לספק הכשרה, תמיכה והשמה לצעירים בסיכון ולסייע להם להצליח בשוק העבודה.

התכנית כוללת סדנת הכנה של 4 שבועות לעבודה בה המשתתפים לומדים מיומנויות רכות בעבודה כגון תקשורת, עמידה בזמנים, אחריות וכד'. בשלב הבא הם עוברים שישה שבועות של הכשרה מקצועית בתחומים של: בנייה, תחזוקה ותפעול המשרד. בסיום שלב זה הם מקבלים הסמכה מקצועית לנושא. בסיום ההסמכה הם יוצאים להתמחות מסובסדת של 8 שבועות אצל שותפים של התכנית מהמגזר העסקי. כל המשתתפים עוברים סדנת העצמה שמתקיימת אחת לשבוע. לאחר סיום התכנית הבוגרים מוזמנים לסדנאות בנושאים שונים כגון אוריינות פיננסית, הכנה להשכלה גבוהה, שירות לקוחות ועזרה ראשונה ועוד.

איך מגייסים צעירים בסיכון לתכניות?

רוב התכניות הקיימות היום הן תכניות שהמשתתפים בהם מחפשים באופן אקטיבי תכנית שתסייע להם ומוכנים להיכנס אליה בהתנדבות, אך קבוצה זו היא קבוצה קטנה מכלל הצעירים ולרוב אינה כוללת צעירים מנותקים. תכניות עבור האוכלוסיות הקשות ביותר צריכות לעשות מאמצים עצומים

בגיוס הצעירים אליהן. מאמצים אלה כוללים השקעת כוח אדם, זמן ואנרגיה בנוכחות ברחובות, בחיפוש אחר מקומות בהם הצעירים נמצאים ואפילו במרפאות ובחדרי מיון בהם ניתן יהיה למצוא צעירים שהיו מעורבים בקטטות רחוב. לאחר שהצעיר/ה מסכימים להיכנס לתכנית עיקר העבודה הוא ביצירת אמון ובתמיכה בצרכים הבסיסיים (בגדים, אוכל, מקום לישון) ובצרכים הרגשיים המידיים. כל צעיר/ה שמגיע לתכנית כזו צריך לעבור אינטייק מפורט שממנו ניתן יהיה להבין מה הם הצרכים שלו גם ברמת הבריאות, המגורים ההשכלה והתעסוקה וגם ברמת המוטיבציה ומיומנויות הלמידה. בנוסף, חשוב "לעטוף" את הצעיר/ה במגוון של שירותים שניתנים במסגרות שונות בקהילה על מנת לייצר תמיכה וסיוע רחב ככל הניתן. בכל התהליך צריך להיות מבוגר אחד שמהווה עבור הצעיר/ה מנהל של התיק שלו, מישהו שעוזר, מטפל ומוביל. באמצעות הקשר הבינאישי הזה, מערבים את הצעיר/ה ביצירת התכנית האישית שלו, בקביעת מטרות והופכים אותו לשותף המרכזי בתהליך השיקום (Bloom, Levy- Thompson & Ivry, 2010).

בלום (Bloom, 2010) מציע מספר עקרונות שיכולים לסייע לרתום צעירים לתכניות מסוג זה:

- **יצירת מסגרות שכונתיות** - כאשר התכנית היא חלק מסביבת החיים ואינה מחייבת נסיעה והתרחקות מהשכונה, יש יותר סיכוי שהצעירים המנותקים יסכימו להתנסות בה.
- **יצירת תמריצים כלכליים** - ככל שהתכנית תאפשר כסף למחייה וכן אפשרות להרוויח כסף מעבודה, כך יש יותר סיכוי להביא אליה צעירים מנותקים.
- **רגישות תרבותית** - תכניות צריכות להגיע להתאמה התרבותית המקסימלית עבור הצעירים, על מנת לתת להם תחושת שייכות ונינוחות.
- **תכניות בתוך מסגרות אכיפת החוק** - הצעת תכניות לצעירים הנמצאים בתוך מוסדות לעבריינים או בכלא.

ביבליוגרפיה

קטן, י. (2009). צעירים בישראל – בעיות, צרכים ושירותים – תמונת מצב ומבט לעתיד. דוח

קאהן- סטרבינסקי, פ., קונסטנטינוב, ו. ועמיל, ש. (2016). מצבם של צעירים בישראל בתחומי חיים מרכזיים. דו"ח מחקר, מאיר-סג'וינט מכון ברוקדייל.

Bangser, M. (2013). Reconnecting Disconnected Young Adults: The Early Experience of Project Rise. Policy Brief. MDRC policy brief.

Bloom, D. (2010), Programs and Policies to assist high school dropouts in the transition to adulthood. Future of Children Journal, vol. 20, 1. Pp. 89-105.

Bloom, D., Levy-Thompson, S. & Ivry, R. (2010). Building a learning agenda around disconnected youth. MDRC Issue Focus March 2010. www.MDRC.org

Haywood, N., Walker, S., O'Toole, G., Hewitson, C., Pugh, E., & Sundaram, P. (2009). Engaging all young people in meaningful learning after 16: A review. Equality and Human Rights Commission, research Report no. 25.

Manno, M. and Wagner, H. (2018). Commitment to building evidence. MDRC Issue Focus June 2018. www.MDRC.org

כתובת האינטרנט של התכניות שנסקרו :

[/https://www.youthbuild.org](https://www.youthbuild.org)

[/https://www.jobcorps.gov](https://www.jobcorps.gov)

[/https://www.jointservicesupport.org](https://www.jointservicesupport.org)

<https://www.mdc.org/project/project-rise#overview>

[/https://www.striveinternational.org/strive-future-leaders-1](https://www.striveinternational.org/strive-future-leaders-1)